

2. Угода про асоціацією між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.

3. Shevchuk, O. Forensic examination in cases on the protection of human rights in the sphere of healthcare in Ukraine: legal issues. Shevchuk, O., Matyukhina, N., Davydenko, S., Babaieva, O., Lysodyed, O. *Juridical Tribune*, 2022. Vol. 12, Iss. 4. P. 552–565.

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

5. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.

6. Антонов, С. В. Медична помилка: юридичний аспект. *Медичне право*. 2008. № 10. Т. 56. С. 94–96.

7. Сенюта І.Я. Дефекти надання медичної допомоги: поняття і види. *Медичне право*. 2017. № 1. С. 55–66.

ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛІНГВІСТИВ-ЕКСПЕРТІВ

Широков Володимир,

*академік Національної академії наук України, доктор технічних наук,
директор Українського мовно-інформаційного фонду
Національної академії наук України*

Ющенко Світлана,

*науковий співробітник відділу інформатики
Українського мовно-інформаційного фонду
Національної академії наук України*

Організаційною ознакою переважної більшості судових лінгвістичних експертиз є одноосібність, на що вказує затвердження їх результатів підписом одного експерта. Такий підхід є поширеним й не викликає заперечень, оскільки питання, що виносяться на розгляд семантико-текстуальної експертизи, призначеної в рамках кримінального провадження, зазвичай стосуються змістовно-сислової або формальної сторони окремих фраз, висловлювань, мовних конструкцій, слів певного тексту до того ж відносно невеликого обсягу – від кількох до кількох сотень речень.

Експертиза ж текстів більшого обсягу, який сягає тисячі й більше речень¹, має бути тільки комісійною – такою, що проводиться двома чи більшою кількістю експертів. Зрозуміло, що колективна робота експертів-лінгвістів має бути організованою за певними принципами (вимогами), ключовими з яких є 1) оперативний обмін інформацією між територіально розподіленими членами робочої групи, 2) відтворюваність та 3) об'єктивність результатів дослідження. Реальне забезпечення цих принципів навряд чи можливе без застосування ефективних інформаційних технологій. Безперечний пріоритет для українських користувачів тут має надаватися вітчизняним розробкам з огляду на вагомий тиск на гравців світового ІТ-ринку політичних, економічних, а останнім часом і воєнних процесів. Згадаємо хоча б блокування *терміналів Starlink* для зриву атак українських безпілотних систем, певні акції стосовно супутникового інтернету під час російсько-української війни, що триває. Щодо практично реалізованих платформ обміну, зберігання, редагування й синхронізації файлів у режимі реального часу, якими нині послуговуються, зокрема, й українські лінгвісти-експерти, констатуємо наступне. Жодна них не є вітчизняним доробком і не має інструментарію, необхідного для професійної роботи лінгвістів-експертів.

Так, інтегрований з хмарним сховищем Google Диск популярний пакет офісних веб-застосунків, відомий як Google Документи, Таблиці, Презентації передбачає спільну роботу користувачів над створенням онлайн документів. У цьому пакеті наявні функції голосового та смарт-введення (т. зв. «швидкий набір»), автоматичний переклад, орфокоректор, обмін коментарями, імпорт PDF-файлів, можливість редагування файлів Microsoft Word без конвертування.

Не зважаючи на очевидну корисність зазначеного набору функцій, вони, очевидно, є недостатніми для лінгвістичних досліджень, за результатами яких формується експертний висновок. Крім того, сумнівним видається належне збереження таємниці досудового розслідування власником Google Диск, не українською компанією Google Inc, тим паче, що законодавчо визначений в Україні *порядок кримінального провадження*² не передбачає ані форми, ані процедури звернення *органу досудового розслідування* до іноземних компаній-власників мережевого програмного забезпечення хмарних сховищ із попередженням про відповідальність за порушення українського законодавства.

¹ Зауважимо, що такі завдання набувають все більшої актуальності через збільшення обсягу інформації в соціальних системах.

² Див. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI.

Із подібних міркувань, власного досвіду лінгвоекспертної діяльності [1] та з огляду на успішну реалізацію низки власних (Українського мовно-інформаційного фонду НАН України) фундаментальних розробок теоретичного³ й технологічного⁴ характеру в галузі комп'ютерної лексикографії, корпусної та прикладної лінгвістики, штучних нейронних мереж⁵ та ін. авторами висунуто ідею створення Віртуальної лінгвоекспертної лабораторії.

Віртуальна лінгвоекспертна лабораторія (ВЛЛ) – це лінгвістично-технологічний інструментальний комплекс, призначений для побудови сучасної високоефективної системи лінгвістичної експертизи в юридично-правовій, криміналістичній, науково-дослідницькій сферах.

Крім стандартних засобів колективної роботи над текстом висновку за результатами досліджень, ВЛЛ планується обладнати програмними інструментами для проведення різного роду лінгвістичних досліджень текстів, що є об'єктами експертизи. Це, насамперед:

семантичні дослідження, що вимагають звернення до джерел лінгвістично авторитетних тлумачень мовних одиниць лексичного та фразеологічного рівня;

статистичні дослідження, що базуються на статистиці лексичних, граматичних, знакових та інших систем аналізованих текстів;

когнітивні дослідження, що передбачають формалізовану презентацію аналізованих текстів (у вигляді частотних словників, онтологій, таксономій);

стилістичні дослідження, спрямовані на встановлення маркерів індивідуального стилю фактичного чи гіпотетичного автора тексту, винесеного на експертний розгляд;

³ Широков В. А. Інформаційна теорія лексикографічних систем. – К. : Довіра, 1998. 331 с.; Широков В. А. Феноменологія лексикографічних систем: Моногр. / Широков В. А. ; НАН України. Укр. мов.-інформ. фонд. – К. : Наук. думка, 2004. – 327 с.; Корпусна лінгвістика: моногр. / Широков В. А. та ін.; Укр. мовно-інформ. фонд. НАН України. – Київ, Довіра, 2005. – 472 с. та ін.; Шевченко Л. Л. Мовно-інформаційні моделі концептосфери Нового Завіту в українській рецепції. Дис. на здобуття наук. ступеня д.філол.н. зі спец. 10.02.21 – Українська мова. Київ, 2021.

⁴ Йдеться, насамперед, про корпусні технології та технології віртуальних лексикографічних лабораторій (ВЛЛ), на яких зараз силами Українського мовно-інформаційного фонду НАН України робиться Словник української мови в 20 томах.

⁵ Див. Свідоцтво про авторське право на твір № 96078 від 17 лютого 2020 р. “Комп'ютерна програма “Когнітивна ІТ платформа ПОЛІЕДР” (“КІТ ПОЛІЕДР”) (“POLYHEDRON”). Автори: Стрижак О. Є., Глоба Л. С., Величко В. Ю., Попова М. А., Широков В. А., Надутенко М. В. та ін. Офіційний бюлетень № 57 (від 31 березня 2020 р.), С. 402–403.

визначення ступеню мовної і змістової коректності аналізованих текстів, їх відповідності жанровим й стилістичним канонам (орфографія, граматики, семантика, прагматика) тощо;

логіко-лінгвістичні дослідження, спрямовані на аналіз логічної коректності аналізованих текстів, експлікацію суперечностей, неузгодженостей, порушень причинно-наслідкових зв'язків тощо.

В Українському мовно-інформаційний фонд НАН України створено власні програмні інструменти, здатні підтримувати зазначені функції, їх не потрібно створювати «з нуля», достатньо налаштувати, а засоби, засновані на нейромережових технологіях – «попередньо натренувати». Також важливо враховувати специфіку лінгвістичних досліджень, що зумовлює потребу в інтегрованому з ВЛЛ лінгвістичному корпусі, де представлено досліджувані лінгвістами-експертами явища на репрезентативному матеріалі висновків виконаних лінгвістичних експертиз. Зокрема, йдеться про інтерпретовані лінгвістами-експертами тексти реальної складності, що містять заклики та підбурювання до протиправних дій, інші вербальні маніпуляції індивідуальною й масовою свідомістю, приниження честі, гідності, ділової репутації, дискримінація за всіма можливими ознаками, виправдання воєнної агресії проти України, героїзація ворожої армії, а також інші приклади «експертної пам'яті».

Перейдемо до висновків та узагальнень.

Розвиток і впровадження власних (національних) інтелектуальних методів, засобів і технологій оперування мовно-інформаційними об'єктами і процесами уже стало життєво важливим для України й набуло характеру виклику її національній безпеці. На жаль, зазначена проблематика, не зважаючи на неодноразові сигнали й заклики академічних кіл, досі не одержала належної уваги та адекватного реагування з боку владних структур України. Усвідомлюючи багатоаспектність даної проблематики, в ній слід виділити два напрями, пріоритетні для сучасної України в плані застосувань:

а) інформаційно-лінгвістичне забезпечення потреб оборонного сектору і

б) інформаційно-лінгвістична проблематика нормативно-правової сфери.

Вважаємо, що викладене достатньо переконливо демонструє нагальну потребу в мовно-інформаційній модернізації не лише лінгвоекспертної діяльності, але й усього вітчизняного нормативно-правового процесу в напрямі його перебудови на основі інтелектуальних інформаційних технологій.

Враховуючи досвід й користуючись напрацюваннями Українського мовно-інформаційного фонду НАНУ в галузі створення віртуальних

систем професійної взаємодії, вважаємо за необхідне терміново створити розподілену державну інтелектуалізовану віртуальну мовно-інформаційну систему для забезпечення всіх основних аспектів законотворчої та лінгвоекспертної діяльності в Україні у загальнодержавному та міжнародному аспектах.

Література:

1. Ющенко С. С. Лінгвоекспертна діяльність Українського мовно-інформаційного фонду НАН України. У зб. матеріалів XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з проблем розвитку та функціонування державної мови «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи» (НАВС, Київ, 17 листопада 2022 р.).

2. Широков В. А. Лінгвістичні виміри проблем національної безпеки та оборони України. – К.: Вісник Національної академії наук України. 2024, № 1. Сс. 56-71. ISSN 1027-3239. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2024. (1). <https://doi.org/10.15407/visn2024.01.056>.

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОВЕДЕННЯМ ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Шульженко Ассоль,

*доктор філософії, доцент кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного аграрного університету*

Проблеми, пов'язані із призначанням і проведенням судових експертиз на сучасному етапі, на сьогодні охоплюють не один практичний аспект процесуальної діяльності. Серед факторів, які впливають на існуючі проблемні питання, є не тільки складний період воєнного стану, що диктує суворі вимоги до доказової діяльності криміналістів, питання європейської інтеграції, врахування викликів науково-технічного прогресу, завдяки якому частина досліджень є застарілими, несучасними, а й розрив між практичною та теоретичною складовою при здійсненні кримінальних процесуальних функцій.

Однією із таких проблем є відсутність злагоженості між органами, що проводять досудове розслідування та дізнання із співробітниками експертних підрозділів та установ. Питання полягає у наступному. Слідчі, дізнавачі та прокурори, формуючи постанову про призначення експертизи керуються переважно довідковою літературою: довідниками слідчого, дізнавача, методичними розробками з цих